

(Foreign Affairs, 26.10.2009)

Почетком октобра, Турска је повукла позив Израелу за „Анадолског орла“ (Anatolian Eagle), турску војну ваздухопловну вежбу коју је сваке године, још од средине 1990-их, одржавала са Израелом, НАТО-ом и САД. То је био први пут како је турска владајућа *Странка правде и напретка* (АКП) допустила да се њена нарастајућа антизападна реторика прелије у спољнополитичку стратегију, а тај гест можда назначава да је даља сарадња Турске са Западом далеко од тога да је загарантована.

Реџеп Тајип Ердоган (Recep Tayyip Erdogan), турски премијер и вођа АКП, правдао је ту одлуку називајући Израел „прогонитељем“. Али, само један дан по одбацивању Израела, Турска је позвала Сирију, ноторног кршитеља људских права, да се придружи војним вежбама и најавила стварање једног *Стратешког савета сарадње* (Strategic Cooperation Council) са сиријским режимом. У спољној политици Турске покренуло се читаво једно брдо – а могуће је и да се нагризају темељи 60-годишње војне и политичке сарадње Турске са Западом.

Почев од 1946, када је Турска изабрала да се у Хладном рату сврста уз Запад, шаљући касније и војне јединице у Кореју, и ступајући у НАТО, узастопне турске владе су следиле тесну сарадњу са САД и Европом. Турска је посматрала средњоисточну и светску политику кроз призму сопствених националних безбедносних интереса. То је чинило могућим њену сарадњу – па чак и ону са Израелом, на кога је Турска гледала као на демократског савезника у нестабилном региону. Оно што је тим двома земљама било заједничко, биле су бриге око безбедности, као нпр. подршка Сирије терористичким групама у иностранству: радикалним палестинским организацијама, што је било од значаја за Израел, као и Радничкој партији Курдистана (ПКК) – што је било од значаја Турској. Када се, 1998. Анкара конфронтирала с Дамаском око његове подршке ПКК-у, новине у Турској су носиле наслове у прилог турско-израелског савеза. Могло се прочитати: „Рећи ћемо `шолом` Израелцима на Голанским висовима.“

Међутим, АКП је посматрала турске интересе кроз другу призму – ону обојену политизованим гледањем на религију – тј. на исламизам. Водећи званичници АКП су америчку офанзиву у Фалуџи, у Ираку, назвали „геноцид“, а у фебруару 2009. Ердоган је

поредио Газу с „концентрационим логором“.

Ипак, спољна политика АКП-а није изражавала симпатију према свим муслиманским државама. Уместо тога, она је подстицала солидарност са исламистичким, антизападним режимима (на пример, са Катаром и Суданом), док је одбацивала прозападне муслиманске владе (Египат, Јордан и Тунис). Ова двојака стратегија је посебно видљива на палестинским територијама: док је АКП-ова влада позивала западне земље „да признају Хамас за легитимну владу палестинског народа“, АКП-ови званичници су истовремено означили председника Палестинске власти (Palestinian Authority) Махмуда Абаса (Mahmoud Abbas) као „шефа једне нелегитимне владе“. Према дипломатима, Абасова последња посета Анкари у јулу 2009. протекла је грозно – па сада, како кажу ти дипломати, Абас у АКП нема ни мало више поверења него што верује Хамасу.

Како показују отказане војне вежбе са Израелом, АКП-ова моралистичка спољна политика носи себи својствену хипокризију. Један ранији пример тога десио се прошлог јануара, када је – свега један дан после Ердогановог напада на израелског председника Шимона Переза, као и на Јевреје и на Израел како „добро знају како да убијају људе“ – Турска била у Анкари домаћин суданском потпредседнику Алију Осману Тахи. То је опасно држање, јер оно сугерише – нарочито генерацијама које стасају под АКП-ом – да једино исламистички режими имају право да нападају сопствени народ, па чак и друге државе. У септембру, Ердоган је бранио нуклеарни програм Ирана тврдећи да је нуклеарни арсенал Израела прави проблем Средњег Истока.

Неки аналитичари су одбацили ову реторику, уз тврдњу да се ради о политикантству за домаће потребе, или да је Ердоган, једноставно, изгубио живце. Али, Ердоган је лукав и проницљив политичар; он сада реагује на промене у турском друштву. После седам година АКП-ове исламистичке реторике, јавно мњење се креће у правцу прихватања идеје о политички уједињеном „Муслиманском свету“. Сходно независном испитивању јавног мњења у Турској, број људи који себе виде као муслимане се од 2002. до 2007. повећао за десет процената. Уз то, скоро половина испитаника себе описује као исламисте.

АКП-ова спољна политика у земљи има сада жељену публику, што чини вероватним да ће се она и укоренити. Пошто је Ердоган демонстративно изјурio са седнице Светског економског форума (World Economic Forum), окупиле су се хиљаде да поздраве повратак његовог авиона кући – то је личило на организовано припремљену добродошлицу (у интервалу од пар сати, појавили су се „ниоткуда“ транспаренти са пришивеним у једно заставама Турске и Хамаса).

Ова трансформација турског идентитета под АКП-ом има потенцијално огромне импликације. Под утицајем исламистичког гледања на свет, Турској ће бити све теже да подржава западну спољну политику – па чак и онда када би то било у њеном националном интересу. Везе Турска-Израел, које су дуго биле пример како једна муслиманска земља може одржавати рационалне, кооперативне односе са том јеврејском државом, наставиће да се распадају. Такав развој догађаја ће, уз даљи пораст популарности АКП-а, турска публика само поздравити. Према томе, та партија убиће две муве једним ударцем: удаљујући земљу од свог ранијег савезника, појачаваће базу своје моћи.

Та иста динамика ће такође важити и за односе Турске са Европском унијом и са САД. АКП на могући улазак Турске у ЕУ гледа тактички: на учлањивање у ЕУ настоји онда када то партији доноси подршку јавности, али не заузима стратешко гледање на ближе везе са Европом. Према томе, АКП оклева да предузме чврсте и потенцијално непопуларне реформе које захтева ЕУ, а то чини изгледе за улаз у ЕУ све мање и мање реалним. Изјаве, као она Ердоганова из 2008, о „неморалности“ Запада само још више нагризају подршку јавности за чланство у ЕУ: до краја прошле године, око једне трећине становништва желело је да им се земља укључи у ЕУ, што је представљало велики пад у односу на 80% присталица из 2002, када је АКП преузео власт.

У међувремену, како САД у спољној политици посвећују муслиманским земљама велики део своје енергије – од противљења радикализму до деловања против нуклеарног програма Ирана – АКП ће се тој политици противити путем оштре реторике и изврдавања било какве блиске сарадње.

Многи су претпостављали да ће долазак на власт АКП-а пружити Турској могућност „да се врати Средњем Истоку“ и да преузме изразитији исламски идентитет. Надали су се да би такав заокрет помогао да се Турска „нормализује“, мењајући унеколико степен секуларизације и реформи Кемала Ататурка, које су Турску почетком двадесетог века окренуле Западу. Међутим, исход баш и није био тако позитиван. Искуство Турске са АКП-ом доказује да исламизам у спољној политици те земље ипак може и да не буде баш тако компатибилан са Западом.

Сонер Чађаптај је виши научни сарадник и директор турског Истраживачког програма вашингтонског Института блискоисточне политике (Washington Institute for Near East Policy). Он је аутор књиге *Ислам, секуларизам и национализам у*

модерној Турској: Ко је Турчин? (Islam, Secularism, and Nationalism in Modern Turkey: Who Is a Turk?)

<http://www.foreignaffairs.com/articles/65634/soner-cagaptay/is-turkey-leaving-the-west>

(Превод: **Василије Клефтакис**)